This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

605
448

MÉG EGYSZER:

AZ OBSTRUKCZIÓ JOGTANA

IRTA

Dr. SCHWARZ GUSZTÁV,

EGYETEMI TANÁR.

KÜLÖNLENYOMAT A «JOGÁLLAM» 1905. ÉVI JUNIUSI FÜZETÉBŐL.

BUDAPEST.

1905.

Digitized by Google

For Tx
S

JAN 4 1933

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Digitized by Google

A mult év vége felé előadást tartottam a «Magyar Jogász-egyletben»-ben «Az obstrukczió jogtana» czime alatt, a melyben a tárgyalási jog általános fogalmából kiindulva, kifejteni iparkodtam, hogy az obstrukczió tüneménye nemcsak a parlamentben fordulhat elő, hanem mindenütt, a hol a szó jogi értelmében vett bárminemü *tárgyalás* folyik. Kifejtettem, hogy bármily természetü legyen a tárgyalás és bármilyen legyen a czélja: birósági, közigazgatási, magánjogi egyesület vagy társaság ülésének tárgyalása stb.: a résztvevők felszólalási és inditványozási joga mindig a tárgyalás czéljában leli határát. Ez pedig minden esetben: nézettisztázás és annak alapján való határozathozatal. Kifejtettem, hogy obstrukczió annyit jelent, mint a felszólalás és inditványozás lehetőségét nem e tárgyalási czélra, hanem e tárgyalási czél *ellenére* felhasználni. Obstruálni tehát nem annyit tesz, mint tárgyalni, hanem annak ellenkezőjét: a tárgyalás lefolyását megakadályozni és lehetetlenné tenni. Minthogy pedig mindenki a tárgyaláson csak a tárgyalás czéljára szólalhat fel és terjeszthet elő inditványt: obstrukczió czéljára senkinek ily joga nincs és a tárgyalás vezetője jogositva és kötelezve van, a felszólalásnak és inditványozásnak ily czélra való igénybe vételét megtagadni.

Ez érvelésem sokak részéről ellenzésre talált. Még azok közül is, kik okoskodásom elvi helyességét elismerték, sokan kétségbe vonták, hogy az különösen a parlamenti obstrukczióra is találna. A parlamenti obstrukczió, — azt mondták — közjogi

Digitized by Google

természetü valami és politikai természetü okokat hoztak fel, a melyek miatt az obstrukczió, ha más tárgyalás terén nem is igazolható, a parlamentben mégis jogosult. Más oldalról a parlamenti obstrukczió ellenzői is ugy találták, hogy az én érvelésem nem kielégitő és más alapon próbáltak az obstrukcziónak véget vetni.

Az érvelés pro et contra a hires november 18-iki eseménynek kapcsán történt. Beszédek, ujságczikkek és röpiratok fáradoztak a parlamenti obstrukczió vagy annak letörése elméleti igazolása körül. Az azóta beállott események a kérdésnek akkori kinos actulálitását vették. Immár talán itt az ideje, hogy e pro és contra érveléseket utólagos elméleti kritika alá vegyük. E kisérlettel ex contrario igazolását akarom adni annak, a mit az emlitett előadásban kifejtettem.

I.

Támadást intéztek többen érvelésemnek állitólag *magánjogi* természete ellen. Fejtegetésem — azt mondák — igaz lehet magánjogi szempontból; a közjog terén azonban máskép kell okoskodni; nem járja, hogy a parlament tárgyalásait egy részvénytársaság vagy egy bióság előtt folyó per tárgyalásával hasonlitsuk össze; a mi ezekre áll, nem kell állnia a parlamentre is.

Hát hiszen igaz, sok külömbség van egy részvénytársaság közgyülése vagy egy pertárgyalás közt egyfelől és a parlament ülései között másfelől. De e külömbségek mellett ott van egy csomó hasonlóság, sőt azonosság is és a mi kérdésünk éppen az, vajjon a mindkét fajta tárgyalásnál előfordulható obstrukczió a külömbségek vagy a hasonlóság fejezetébe tartozik-e? A magam részéről azt állitom, hogy a mi a tárgyalás vezetésének jogát és kötelességét, valamint a résztvevők felszólalási és inditványozási jogát illeti, hacsak az egyik-másik fajta tárgyalás különös szabályai kivételt nem rendelnek, a parlamenti és minden más tárgyalás (teszem egy közgyülési vagy peres tárgyalás) közt külömbség *nincsen*.

Digitized by Google

Hogy ezt belássuk, gondoljuk meg mindenek előtt, hogy a hol emberek valami jogilag számot tevő tanácskozás és határozathozatal végett összejönnek: e tanácskozásnak és határozathozatalnak bizonyos *szabályok* szerint kell végbemennie. Ily szabályok nélkül tárgyalást sem vezetni nem lehet, sem azt nem lehet megállapitani, vajjon az, a mit határozatképen kijelentettek, csakugyan érvényesen hozott határozat-e. Hiszen a legtermészetesebb minden tárgyalásban: hogy elnöke legyen, hogy a tárgyalást meg kell nyitni és be kell zárni, hogy minden határozatot valamiképen inditványozni kell és ki kell hirdetni: a tárgyalásnak eme legtermészetesebb kellékei is bizonyos szabályokon alapulnak. És honnan veszszük e szabályokat? A ki kezébe vette valaha egy egylet vagy egy részvénytársaság alapszabályait, az tudja, hogy a tanácskozás és határozás miként-jéről azokban mily ritka szó esik. Mégis: ha megfontoljuk, hogy egy részvénytársasági közgyülésnek egy-egy határozata a részvényesnek esetleg egész vagyonáról is dönthet: fel kell, hogy ismerjük az idevágó szabályok fontosságát, melyek nélkül a részvényes egész vagyona az ellenérdekűek önkényének vagy a véletlennek lenne kiszolgáltatva. Hogy ez igy van, azt a törvényhozás és a gyakorlat elismeri mindenütt azáltal, hogy e szabályok megsértése esetén módot adnak a határozat megsemmisitésére. Már most hol vannak és honnan veszszük ezeket a szabályokat, a melyek szerint a magánjogi és kereskedelmi tárgyalásokat vezetni kell? E kérdéssel különösen a részvénytársasági közgyülés szempontjából ismételve foglalkozott az irodalom és a judicatura, s mindkettő abban állapodott meg: hogy eltérő alapszabályi intézkedés hiján «a parlamenti tárgyalások vezetésének általános jogszabályaira kell visszamenni» (l. Behrend Lehrbuch des Handelsrechtes 822. lap, Staub Comm. ad §. 256. 12. és köv. jegyz.). A társulati élet mai fejlődésénél ugy szólván nincs ember, ki valami egylet tagja nem volna és midőn a gyüléseken való részvétel mindenkinek szinte mindennapos szokásává lett: a gyakorlat egy bizo-

Digitized by Google

nyos anyaszabályt fejlesztett ki, mely szerint a tanácskozás és határozás folyik s a mely, annyira vérünkbe ment át, hogy tárgyalást másképen el sem tudunk képzelni. A ki irni-olvasni tud, tudja manapság, hogy minden tárgyalás kezdetén elnököt, egyzőt kell választani; hogy jegyzőkönyvet kell felvenni és hitelesiteni; hogy határozatot nem lehet hozni inditvány nélkül; hogy minden inditvány felett vitát kell nyitni; hogy senkisem szólhat, ki szóra nem jelentkezett; hogy szóra mindenkit a jelentkezés sorrendjében kell bocsátani; hogy az elnök a szót önkényesen meg nem vonhatja; hogy a szónoknak a tárgyhoz kell magát tartania; hogy csak a tárgyalást kijelölt nyelven szabad szónokolni és hogy a szónok nem szólhat oly nyelven, melyet a többi résztvevők nem értenek; hogy a felszólalásnak élő szóval kell történni és azt felolvasni nem szabad; hogy az elnök mindaddig, mig a vezetést másnak át nem adta, a vita érdemében részt nem vehet; hogy minden szónok a tárgy érdeméhez csak egyszer élhet szólás jogával, azonban az inditványozót a vita bezárása előtt végszó illeti és ezenfelül mindenki bármikor szólalhat fel személyes észrevétel vagy az ügyrend czimén; hogy szavazásnál a halasztási inditvány a többieket megelőzi, a többiek közt pedig a messzibbre menő megelőzi a kevésbbé messzemenőket stb. Ezekből és hozzájuk hasonló sorából a szabályoknak áll az az apparátus, a melyet a franczia nagy forradalom óta több mint száz éves gyakorlat kifejlesztett, ugy, hogy ma ugy szólván nemzetközi érvényben van. E szabályok összessége az, a mit ma «a parlamenti jtanácskozás» rendje alatt értünk. A dolog természetéből kifejlődött és szokásjogilag megállapodott e tanácskozási alapszabályokat tartja szem előtt pl. a belga code de commerce, midőn 61. §-ában a részvénytársasági közgyülésre nézve rendeli:

«Les statuts déterminent le mode de délibération de l'assemblée générale . . . En l'absence de dispositions, les nominations se font et les décisions se prennent *d'après les règles ordinaires des assemblées délibérantes*».

Digitized by Google

A belga code e §-a csak szavakba foglalja azt a szabályt, mely iratlanul is szokásjogi érvényben van mindenütt a müvelt világon, hol tanácskoznak és határoznak, azaz: tárgyalnak.

Vannak tehát közös szabályai a parlamenti és a parlamenten kivüli tárgyalásoknak. Ezt pedig nem ugy kell érteni, mintha e szabályok először a parlament számára készültek volna és innen vitték volna át a parlamenten kivüli tárgyalásokra. Hanem a tárgyalási jog ez alapvető szabályai — legfontosabb részükben legalább — a dolog természete által oly kényszerüen kinálkoznak, hogy nélkülök bármily tárgyalást szinte el sem lehet képzelni. Okukat e szabályok — mint Staub (Id. h. 16. jegyz.) helyesen mondja — «kizárólag a rend és igazság parancsában lelik és természetük olyan, hogy azt lehet mondani: e kérdések más szabályozása szinte nem is lehető». A többség és kisebbség, inditvány, vita, szavazás, határozat-kihirdetés, elnök, jegyző, jegyzőkönyv stb. fogalmai ugyanazok, akár egy államtanács tárgyalásáról van szó, akár falusi kalmárok gyülekezetéről. Már pedig, ha a tanácskozás és a határozás czélja *minden* tárgyalásnak és ha az obstrukczió *minden* tanácskozás és határozás meghiusitása: akkor az obstrukczió tekintetében is egyforma szabályoknak kell állniok, akár parlamenti obstrukczióról legyen szó, akár pedig egy részvénytársasági közgyülésen való obstrukczióról. A ki azt állitja, hogy a parlamenti tárgyalásra nézve *különös okokból* más szabály áll e tekintetben: annak e különös okokat részletesen ki kell mutatnia és bizonyitania. Általános szólamokkal, hogy a közjog más valami mint a magánjog és hasonlókkal itt semmire sem megyünk. Hiszen nem anyagi közjogról és anyagi magánjogról van itt szó, hanem az alaki *tárgyalási jogról*. Már pedig, hogy a tárgyalási jognak éppen legalapvetőbb szabálya miért ne legyen alkalmazható éppen a parlamenti tárgyalásra: ennek eddigelé egyetlen megállható okát senki fel nem hozta.

Kerestek ugyan ily okot eleget. De vajjon találtak-e? Nézzük.

Digitized by Google

Egyik ily kiválóan «közjogi» természetü okot sokszor lehetett hallani utolsó időben. Ez ok: a salus reipublicae. Az országgyülési képviselő — ilyformán hangzik ez okoskodás — mindenekelőtt arra köteles, hogy legjobb meggyőződése szerint az ország javát mozditsa elő és hogy utját állja mindennek, a mi az ország javával ellenkezik. Ha tehát a többség oly határozatot szándékozik hozni, mely a közjó ellenére lenne, a kisebbség kötelezve és ennélfogva jogositva is van arra, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel e határozatot, ha helyes irányba terelni nem tudja, megakadályozza. Ennek módja: az obstrukczió.

Ez okoskodásban kettős hiba rejlik. Az egyik ott van e kifejezésben «minden rendelkezésére álló eszközzel». Mert hiszen éppen az a kérdés, ha vajjon az obstrukczió eszköze bárki emberfiának jogilag «rendelkezésére áll-e?» És hiszen az én egész fejtegetésem éppen erre a kérdésre nem-mel felelt. Fizikailag ez eszköz *lehetséges* ugyan és ily fizikai értelemben sok más egyéb még biztosabb akadályozó eszköz is áll a kisebbség «rendelkezésére»; pl. a többség szónokát padverés vagy fütyülés utján szóhoz nem engedik jutni, vagy az elnököt fizikai erővel távol tartják az elnöki széktől, vagy a teremőröket, kik az elnök immunitását őrzik, kiverik a teremből stb. — a minthogy mindez meg is történt. Jogilag azonban mindez nincs megengedve, *jogilag* a tanácskozás megakadályozásának e szerei senkinek sem állanak «rendelkezésére».

A második tévedés abban a gondolatban rejlik, mintha egy inditvány parlamenti elintézése nemcsak a felette való határozásban, hanem e határozathozatal megakadályozásában is állhatna. Ez merőben téves. Inditványozni annyit tesz, mint az inditvány feletti határozatot provokálni. A határozat állhat az inditvány elfogadásában vagy elvetésében, állhat abban is, hogy az inditványról ideiglenesen vagy végképen nem határoznak (elnapolási határozat — napirendre való áttérés iránti határozat), de «valami» határozatot minden inditványról *kell* hozni, más elintézése bármily inditványnak, mint határozathozatal, nem

Digitized by Google

lehetséges. A kinek inditványozási joga van, annak az a hatalma, képessége, jogi lehetősége (vagy minek nevezzük) van, hogy inditványa felett határozatot keltsen; a ki e határozathozatalt megakadályozza, utját állja az inditványozási jogból eredő e hatalom gyakorlásának. A mit a képviselő egy rendben előterjesztett inditvány tekintetében tehet, csak abban áll, hogy az inditvány mellett vagy az inditvány ellen vegyen részt a tárgyalásban és a szavazásban. Ennyire sem köteles: de ennyinél többre nincs joga.

Szükségtelen kiemelni, hogy a czáfolt felfogás gyakorlatilag is mily veszedelmes. Ha keresztülhatolna az a felfogás, hogy a képviselő joga vagy éppen kötelessége nemcsak a tanácskozás és határozathozatalban való *részvételben*, hanem esetleg azoknak *megakadályozásában* is állhat: hová jutnánk az egész parlamenttel! Ha a parlamenti kisebbség, mihelyt elég ereje nincs arra, hogy egy neki nem tetsző inditványt megbuktasson, szabadon választhatna az inditvány elfogadása és a határozás meghiusitása közt: nem ez utóbbit választaná-e 10 esetben 9-szer, sőt nem-e utóbbit *kellene-e* választania? Minden inditvány eképen előbb a kisebbség placetjére szorulna, mielőtt azt a parlamenti elintézésre való kilátással még csak be is lehetne nyujtani. Ez sirja lenne a parlamentárizmusnak.

Egy másik «közjogi» ellenvetés is kisértett az utóbbi időben. Neve: «a közvélemény». Az obstrukcziónak — így szóltak százával a nyilvános beszédek és ujságczikkek — csak akkor van létjogosultsága és csak akkor eredménye is, ha a közvélemény támogatja. Népszerütlen eszmék érdekében nem lehet obstruálni; ily obstrukczió előbb-utóbb összetörne a nyomás alatt, melyet a közvélemény gyakorolna. Ha pedig a közvélemény pártolja, akkor az obstrukczió, noha kisebbség képviseli is csak a parlamentben, valójában az ország igaz akaratának kifejezése. Az obstrukczió ilyenkor a lakosság igaz többségének tolmácsa, ha mindjárt a parlamentben (a választási törvény igazságtalansága, vagy választási kortesfogások vagy a köz-

Digitized by Google

véleménynek időközben történt megfordulása következtében) nincs is többsége. Más szóval: az obstrukczió csak akkor jogos, de akkor azután feltétlenül jogos is, ha a *lakosság igaz többségének* kifejezése ellentétben a *parlamentnek meghamisitott többségével.*

Ez igazából való politikai érvelés és megvallom, hogy mindazok közül, a miket az obstrukczió érdekében irtak, vagy mondtak, ebben van szerintem leginkább valami egészséges mag. Ez az érvelés t. i. rámutat egy különbségre, a mely csakugyan fennáll a parlamenti s a legtöbb más természetü ülés obstrukcziói között. Ennek a különbségnek jelentőségével el kell számolnunk. A parlament ugyanis *képviselők* gyülekezete, holott a a legtöbb más természetü gyülés, a melylyel azt összehasonlitottam, pl. a részvénytársasági közgyülés is, maguknak az *érdekelteknek* gyülése. Ha tehát az ilyen utóbbi fajta gyülésen többség és kisebbség állanak egymással szemben, akkor valóságban maguknak az érdekelteknek többsége és kisebbsége mérkőzik egymással; holott a parlamentben lehetséges, hogy a többség és a kisebbség, a melyek egymással szemben állanak. nem felelnek meg a lakosság igaz többségének és igaz kisebbségének. Ezért ha egy részvénytársasági közgyülésen a kisebbség obstruál: ez mindig megtámadása a többség akaratának; holott, ha a parlamentben obstruál a kisebbség: lehetséges. hogy ez a lakosság igaz többségi akaratának kifejezése. Ezt igazolták az utolsó képviselő-választások is, a melyek a kisebbségben volt obstruáló pártot többséggé tették meg. Ime — mondják az obstrukczió szószólói — e választások utólag igazolták, hogy a mult évi obstrukczió az ország *igaz* többségi akaratát képviselte a *szinleges* többségi akarattal szemben. Az obstrukczió egész történetében hiába keresnénk ily flagráns példát ez elmélet igazolására.

Ez elmélet mégis hamis, még pedig kettős oknál fogva.

Mert először: a parlamenti tárgyalás egy *formalizált képviselőgyülés* tárgyalása. Gondolatban a parlament, igaz, az egész

Digitized by Google

népet képviseli. Legtökéletesebb bizonyára az a képviseleti forma, a mely az ország összes lakosságát a maga gondolkodása, akarata és számszerü összetétele szerint leghivebben tükrözi vissza. Törekedni bizonyára oda kell, hogy a parlament a közvéleménynek lehetőleg hü képe legyen. Ám a parlamentnek magának, valamint minden egyes tagjának jogai és kötelességei nem függnek attól, hogy ez az eszmény az adott esetben meg van-e valósitva vagy sincsen. Ha a parlament az alkotmány szabályai szerint meghivatott és összeült: akkor jogilag egyedül ő az ország képviselő testülete és azok a határozatok, melyeket e testület többsége létrehoz, a népképviselet határozatai, tekintet nélkül arra, mennyire találkoznak a nép igaz többségi akaratával. A ki ettől a formalizált többségi akarattól az elismerést megtagadja az igazi népakaratra való hivatkozás ürügye alatt: az félreismeri minden jognak formális természetét. Az ilyen ember ugyanabba a hibába esik, a melyet a mi parlamenti többségünk elkövetett, midőn ama november 18-ának védelmére arra hivatkozott, hogy a jogi *formát* sértette meg a *lényeg* megmentése kedvéért. Ez ellen a védelem ellen joggal vetették azt, hogy minden jog *formális* és hogy ezért a jogi forma megsértése is jogsértés. Semmi kétség — minden jog formális, azaz: a jog a maga hatását mindig csak bizonyos élesen körülirt tényálláshoz kötheti és ez a törvénybeli tényállás nem felelhet meg mindig az élet ama ténybeli complexumának, a melyhez az anyagi igazság eszménye szerint azt a hatást kötni kellene. A tételes jog a gyakorlati keresztülvihetőség érdekében mindenkor adósa marad valamivel az anyagi igazságnak. De éppen ezért a tételes jog meghiusitása jogtalanság marad akkor is, hogyha e meghiusitás a jogeszményre való hivatkozás mellett történik. És ezért a parlamenti többség elleni obstrukczió jogtalanság akkor is, ha az obstruáló párt törekvései a közvélemény helyeslésével találkoznak.

De másodszor: ki határozza meg az obstrukczió minden egyes esetében, hogy a lakosság többsége csakugyan háta me-

Digitized by Google

gett áll-e? A népakarat mindig megfoghatatlan valami. Éppen ezért a világ minden alkotmánya a népakarat helyébe a néptöbbség akaratát csusztatja. Ám maga ez a többség sem a népnek, hanem csak a választásra jogosultaknak a többsége. És a választás eredménye ismét nem a választásra jogosultak többségét, hanem csak azoknak többségét mutatja, a kik e jogosultságukkal csakugyan éltek is.

Látnivaló, mennyi korlátolásra van szükség, hogy azt mondhassuk, hogy a képviselőház mindenkori többsége csakugyan a néptöbbség akaratának a kifejezője. Hisz ismeretes, hogy a mi nagy Eötvös Józsefünk kimutatta, hogy még az esetben is, ha minden választásra jogosult résztvenne a választáson, a megválasztott képviselők többsége és kisebbsége esetleg mégsem felelne meg a képviseltek összesége többségének és illetőleg kisebbségének. A választások eredménye tehát a legtisztább választásnál sem mutatja meg biztosan, hogy a «nép» többségének akarata mit akar; mellőzve a sok befolyásolást, vesztegetést, kortesfogást és ezerféle véletlent, mi közbenjátszik.

Már pedig, ha a megejtett országos választás sem adja igaz mértékét a való közvéleménynek: mi adja mértékét annak, hogy e közvélemény nap-nap mellett hogyan változik! Az ilyen próba egyszerüen képzelhetetlen. Egyetlen mód — a mennyire tökéletlen, mint láttuk, annyira egyedüli — a mind ujabb-ujabb országos választás. Ám ez annyit jelentene, mint a mindenkori kisebbség kezébe adni a hatalmat arra, hogy obstrukció rendezése által akkor és annyiszor irasson ki ujabb választásokat, a mikor és a hányszor neki tetszik. Ez gyakorlatilag lehetetlen. És ezért ime következőképen áll a dolog: vagy komolyan veszszük, hogy az obstrukczióra való jogot annak *bizonyitásától* teszszük függővé, hogy a «közvélemény» áll az obstruáló párt mögött — és ekkor az obstrukczió gyakorlatilag sohasem lehető, mert e bizonyiték meg nem hozható. Vagy pedig beérjük a puszta *állitással*, hogy a közvélemény az obstrukcziót támogatja — ekkor meg nincs az a képtelenség, a melynek érde-

Digitized by Google

kében obstruálni ne lehetne. Volt-e valaha parlamenti párt a világon, a mely ne állitotta, sőt a legtöbb esetben hitte volna is, hogy a közvélemény az ő oldalán van vagy legalább az ő oldalára térne, ha szabad kezet engednek a maga actiója számára? A közvélemény feltételét tehát vagy komolyan veszik és ekkor sohasem lehet obstruálni; vagy pedig nem veszik komolyan, de akkor ez a feltétel nem is feltétel, s a reá épitett argumentum nem argumentum.

Van még egy «politikai» ellenvetés: a siker. Politikában a siker dönt, a kié a siker, azé a jog, a magyar obstrukciónak pedig csakugyan ritka sikere volt. A politikában? Igen, ott a siker dönthet. De a jogban? Nem, jog jog marad, ha a siker nem is szegődik melléje és jogtalanság jogtalanság marad, ha a siker támogatja is. Való igaz, a világtörténelem tele van jogtiprással, mit a siker később törvényesitett és államok és jogrendek akárhányszor jogszegések alapjára épültek. E véges világon a jog akárhányszor jogtalan cselekményekből áll elő; de e jogszentesitette eredmény miatt maga a jogtalan cselekmény jogos cselekménynyé nem válik. Ez egyformán áll a magánjog, valamint a közjog terén. A ki idegen dolgot idegenit el, tilos cselekményt végez, ha mindjárt elévülés folytán uj tulajdonjog áll is elő belőle. És Napoleon államcsinje közjogi jogtalanság volt, noha uj jogrend alakult is nyomában. A forradalmak történetében is számos volt, mely politikailag helyes, sőt szükséges volt. De akár fölülről jött a forradalom mint Julius Caesáré, akár alulról, mint a Bourbonok számüzése: jogszegés volt mind a kettő. És ezért politikailag bármily igazolt és bármily sikeres legyen is az obstrukczió: a fennálló jog ellen való lázadás, a szó igaz értelmében való parlamenti forradalom az minden esetben. Az ilyet lehet politikailag védeni — jogilag igazolni nem lehet.

Digitized by Google

II.

Íme az obstrukczió védőinek «közjogi» vagy «politikai» érvelése. Ám az obstrukczió *ellenzőinek* táborából is nem egy hamis okfejtést lehetett hallani és nem hiszem, hogy tévedek, ha azt mondom, hogy nem utolsó sorban ez is segitette a győzelmet, melyet az obstrukczió hadjárata aratott.

A hivatalos formula, melylyel a volt többség az obstrukczió leküzdését védte, a következőképen hangzott. Igaz — azt mondták — hogy a képviselőház elnöke a *házszabályokat megsértette* akkor, a midőn a vitát befejezettnek jelentette ki és a szavazást elrendelte daczára annak, hogy még több szónok volt szólásra feljegyezve. De a házszabály e megsértése *szükséges* volt, mert egyedüli módja volt a többség akarata érvényesitésének. Megsértetett a *forma*, hogy megmeneküljön a *lényeg*: a többség akarata.

Szerencsétlen védelem! Elégtelen is, fölösleges is és ártott az ügynek, melynek használni akart. Elégtelen: mert ha az elnök eljárása csakugyan házszabálysértés volt, akkor az ő eljárása époly jogtalan volt, mint az obstrukczióé. Egyik jogtalanságot a másikkal agyonütni annyit jelent, mint a jogtalanságot tetézni, nem pedig megszüntetni. A jogtalanságot jog utján kell orvosolnunk, hogy megnyugodhassunk bele. De e védelem *fölösleges* is volt. Mert ha igaz, a mint kimutattuk, hogy az obstrukczióra senkinek joga nincsen: akkor az elnök, mint ugyancsak kimutattuk, a házszabályoknak nem *ellenére*, hanem *szerinte* cselekedett, ha ily czélra a szót meg nem adta. Ily alapon és csakis ily alapon lehetett védeni azt, a mi amaz emlékezetes ülésben történt.

A hivatalos világ nem igy tett. A beismerés álláspontjára helyezkedtek. Beismerték, hogy a házszabályt megszegték és minden igyekezet csak annak kimutatása körül forgott, hogy az adott esetben *szabad volt* megszegni a házszabályt. Ez igyekezetnek dugába kellett dőlni. A házszabály arravaló, hogy megtartsák. Nincs eset, a mikor meg lehetne engedve, hogy azt

Digitized by Google

megszegjék. A ház elnöke, a házszabály legfőbb őre még kevésbbé teheti, mint bárki más. Mihelyt a többség beismerte, hogy a házszabályt megszegte, elvesztette a pört. A mit e szabálysértés védelmére felhoztak, kárbaveszett fáradság volt.

Miben állt e védelem? Lássuk beljebb.

Mindenek előtt az *önvédelemre* hivatkoztak. Az elnök — mondták — szabálysértést követett el; de szabálysértés az obstrukczio is. Talál tehát a mondat, hogy: vim vi repellere licet. Ez a hivatkozás a régi római jogelvre, a mennyire általános és kedvelt volt az utóbbi időben, annyira fonák. Ezzel a mondattal a jelen esetben semmire sem megyünk. Mert vagy joga volt a kisebbségnek obstruálni: ez esetben nem vis az ő részéről, ha e jogot igénybe vette. Vagy pedig nem volt joga obstruálni: ez esetben nem vis az elnök részéről, hogy azt, a mi tilos, meg nem engedte. Ezért fölösleges vizsgálni, hogy az önvédelem szabályai mennyiben és mily körülmények között találhatnak alkalmazást közjogi viszonyokra is. A jelen esetben ugyanis nem kevesebb, mint minden hiányzik ahhoz, hogy önvédelemről szólhassunk: hogy valaki szólásra jelentkezik (ha mindjárt obstrukczió czéljára is), az nem «jogtalan támadás»; az ilyen szándék által senkinek «joga» meg nem sértetik; végül az, hogy az elnök a szót megtagadja, nem «erőszakos védekezés». Ez az egész sokat koptatott argumentum a jelen esetben nem egyéb, mint hirlapirói frázis.

Egy másik csoport *a házszabály jogi természetére* alapitotta a védelmet. Ez a csoport is abból indult ki, hogy amaz emlékezetes ülésben házszabálysértés történt. De — azt mondták — a házszabályt szabad volt megsérteni, mert a házszabály nem *kötelező jogszabály* abban az értelemben, mint a törvény, hanem . . . E «hanem» tekintetében eltértek a vélemények. Tanulságos ezeket is közelebbről vizsgálni.

A házszabály (mondták először) nem kötelező jog, *mert a többség alkotta* és a többség *meg is változtathatja;* oly szabály pedig, melyet magam alkotok és magam meg is másithatok,

Digitized by Google

nem tekinthető reám nézve kötelező jogszabálynak. Ez érvelés hamissága szembeötlő. Mert először is nem kétségtelen dolog, hogy a házszabály csakugyan megváltoztatható-e mindenkor a többség által. Bármi módon jött létre első izben a házszabály: minden házszabály szükségképen bizonyos garanciákat foglal magában a kisebbség javára a többség önkényével szemben. Mihelyt a kisebbség a garanciákat egyszer megszerezte, felette kérdéses, hogy a többség egyoldalulag elvonhatja-e azokat tőle. A kisebbségi jogok felismerése a legujabb jogtudomány vivmánya és az ujabb tudományos irány határozottan oda tart, hogy a kisebbség jogait a majorizálás ellen biztositsa. Ha a házszabály a ház összes tagjainak megegyezésével jött létre, ez magában is világos. A házszabálynak ilyenkor nyilván szerződési természete van, szerződés pedig — ha ennek ellenkezője csak magából a szerződésből ki nem tünik, a mire még visszatérünk — csak a szerződő felek közmegegyezésével változtatható meg. De ennek szerintem igy kell lenni még az esetben is, a mikor a házirend nem a résztvevők közmegegyezésével, hanem többségi határozattal létesült. Mert abból, hogy a többség volt az, a mely a kisebbségnek bizonyos jogokat adott, még nem következik, hogy a többség azokat egyoldalulag vissza is vehesse. Bármi módon nyertünk valamely jogot: a mim van, azt tőlem senki el nem veheti. A részvénytársaság alapszabályai is többségi határozattal jönnek létre és mégis általánosan el van ismerve, hogy ez alapszabályok társasági *szerződést* alkotnak, mely csak az összes részvényesek beleegyezésével, vagy magában a szerződésben megállapitott módon (többnyire megerősitett — $^2/_3$, $^3/_4$ stb. — többség utján) módositható. A magyar képviselőház házszabályai nem intézkednek arról, hogy a házszabályai mily módon változtatható meg. Az 1848:IV. t.-cz. 15. §-a szól ugyan a módositás lehetőségéről, de annak módjáról nem rendelkezik. Már most azt lehet mondani, hogy miután a törvény megengedi a házszabály módositását, ennek mikéntjére nézve pedig különös mód megálla-

Digitized by Google

pitva nincs: az ily határozatnak éppen ugy kell végbemennie, mint bármi más határozatnak, azaz közönséges majorizálás utján. És a magyar képviselőház házszabályai tekintetében magam is e nézeten vagyok. Más országok parlamenti házszabályaira nézve esetleg más eredményre kellene jönnünk. De akárhogy legyen is: addig, a mig a házszabály a háznak törvényes határozata utján meg nem módosittatott, a házszabály kötelező jogszabály és attól a többség sem térhet el. Az összes képviselők beleegyezésével, közmegegyezéssel, a házszabályok bizonyos rendelkezéseitől el lehet ugyan térni, azaz bizonyos rendelkezései közmegegyezéssel és alaktalanul hozott határozattal is ad hoc hatályon kivül helyezhetők. Hogy mily természetü határozmányok azok, melyek ily módon nem mellőzhetők: nehéz kérdés, de ennek vizsgálata a jelen ötletből szükségtelen. Mert a házszabály legengedékenyebb szabálya is csak nemine contradicente mellőzhető: már pedig, hogy az az állitólagos házszabály-sértés, melyről itt szó van, nemine contradicente történt volna, senki sem állitotta.

Mások szerint a házszabály nem kötelező jog, mert megsértése esetén *nincs más bíróság*, mint maga a képviselőház. Mi történik — igy kérdezték — ha az elnök a házszabályt megsérti? A képviselőház többsége az elnök rendelkezését semmisnek mondhatja ki. Ha azonban a többség az elnök intézkedését helyesnek nyilvánitja, akkor az érvényben marad, mert más forum elé a kérdés nem vihető. Minthogy ilyformán a többség a házszabály egyetlen birája, ennélfogva, gyakorlatilag véve, a többség nincs is kötve a házszabályhoz. Ez az okoskodás, a mennyire különböző az előbbenitől, annyira rokon is vele. Az előbbi okoskodás azon alapult, hogy a többség a házszabály egyedüli *törvényhozója:* a törvényhozó pedig (ez ennek az érvelésnek hamis tétele) a saját törvényéhez nincsen kötve. Az utóbbi okoskodás pedig azon alapul, hogy a többség a házszabály dolgában az egyedüli *biró:* a ki felett pedig magasabb biró nincsen (ebben van ennek az érvelésnek hamis tétele), az nem követhet el jog-

Digitized by Google

sértést. Ez a tétel a mennyire czinikus és gyakorlatilag veszedelmes, annyira tarthatatlan is elméletileg. Valamint nem áll alkotmányos államban az absolut monarchia tétele, hogy princeps legibus solutus, ugy nem áll az a tétel sem, hogy jog csak ott van, a hol biró van. Sőt e két tétel okozatos összefüggésben is van egymással. Mert persze: ha nem volna jog ott, a hol biró nincsen, akkor az alkotmányos fejedelem nem is volna törvényhez kötve, mert nincs törvényes fórum, a mely törvényszegése esetében itéletet mondhatna. Mégis az az igazság, hogy az alkotmányos fejedelem is alá van vetve a törvénynek, sarokoszlopa az alkotmányos államnak. Természetében rejlik minden jognak, hogy a jogrend legfőbb őre maga nem állhat bíróság alatt, mert quis custodiet custodes? Ám az, hogy jogi *felelősség* nélkül való, még nem bizonyitja, hogy jogi *kötelesség* nélkül való. Bármily szorosan kapcsolódnak is egymáshoz az egyes jogi sanctionalis tételek: a legfőbb jogtétel maga mindenkor szükségképen lex imperfecta, azaz olyan tétel, a melynek sanctiója nincsen. De e legfőbb jogtétel azért mégis *jogtétel*, sőt a legfontosabb és legalapvetőbb jogtétel, mert hiszen tőle függ az összes többi. Alkotmányos fejedelem, a ki az alkotmány valamely törvényét megsérti, jogsértést követ el, cselekménye jogtalanság, ha nincs is biró, a ki azt megtorolja. És ezért a többség házszabálysértése is jogszegés marad, még ha igaz lenne is, hogy a többség a legfőbb biró a házszabály kezelése tekintetében.

De ez utóbbi tétel nem is igaz. A ki a képviselőház többségét tekinti a házszabályok feletti legfőbb birónak, az sulyos és veszedelmes tant hirdet, a melylyel a kisebbség jogait a a többség kegyelmének szolgáltatja ki. Minden házszabály rendelkezéseket tartalmaz a kisebbség védelmére. Ha tehát a többség kezébe volna adva, hogy az elnök intézkedéseit érvényesnek vagy érvénytelennek nyilvánitsa, akkor azok a garanciák, melyek in thesi a házszabályban vannak, in praxi többséghatározattal ki volnának játszhatók. Hogy ilyesmi ne történhes-

Digitized by Google

sék, ott van a gyülés elnöke. Az elnök az egyedüli a gyülekezetben, a ki a pártokon kivül áll, az ő határozata nem egy párt, hanem az egész ház akaratán alapul. Az ő akarata az egyedüli a házban, a mely sem nem többségi, sem nem kisebbségi akarat, hanem az egész háznak *szerződési* akarata. Ő az, a kinek kötelessége, hogy a kisebbség jogait a többséggel szemben védelmezze és érvényre hozza. De *éppen ezért* az ő határozatai ellen nincs felebbezés a házhoz, mert ez annyit jelentene, mint az ő intézkedéseit felebbezés utján az uralkodó párt felülbirálatára bizni.

Hogy mire vezet ez a felfogás, azt a magyar képviselőház legujabb története élesen mutatta, midőn a november 18-ki ülés elnökének intézkedéseit semmiseknek nyilvánitotta és a ház akkori jegyzőkönyvéből utólag töröltetni határozta. Ennél drastikusabban a ház többsége ezt az állitólagos birói hatalmát már nem gyakorolhatja. Már most kérdem: semmisek-e csakugyan amaz elnöki rendelkezések és nincsenek-e már benne vajon amaz ülés jegyzőkönyvében? Tegyünk próbát. Tegyük fel, hogy a legközelebbi választásoknál a mostani többség ismét kisebbségbe jut és a volt többség ismét elfoglalja azelőtti helyét. Az uj erőre kapott többség legelső dolga lenne, hogy a háznak minapi határozatát érvénytelennek jelentené ki, a minapi ülés jegyzőkönyvéből kitörölné és a november 18-diki ülés rendelkezéseit ismét in integrum restituálná, — és e kis játék igy folytatódnék váltakozva végtelenbe, a szerint a mint ez egyik vagy a másik párt jutna többségre. Lehető-e ez? Lehetséges-e, hogy az a jogkérdés, vajon az elnök a házszabály szerint járt-e el, vagy sem, a mindenkori többség hatalmi szavától függjön? A mindenkori többség a megelőző többség határozatait uj határozatok által hatályból *léptetheti;* de hogy e határozatokat *meghozta*, azt megtörténtté nem teheti. Már pedig az, hogy e határozatokat érvényes módon hozta-e vagy sem: jogkérdés, a melyről nem *intézkedni*, hanem *itélni* kell. Az erre való birói functió pedig a ház plenumára sehol bizva nincs és reá nem is biz-

Digitized by Google

ható — mint láttuk — hacsak a jog érvényesitését a hatalom esélyeinek kitenni nem akarjuk.

Igaz, akadhat képtelen vagy lelkiismeretlen elnök is és ki segitsen az ilyen elnök házszabályellenességein, ha a ház plenuma sem illetékes reá? Hivatkozhatni a részvénytársaság példájára is, a hol a közgyülési elnök, ha törvény vagy alapszabályellenesen jár el, támadási pernek teszi ki a határozatot. Elfogadom az analogiát és azt válaszolom: valamint a közgyülési elnök határozatai törvényességét nem a közgyülés plenuma birálja meg, ugy a képviselőházi elnök intézkedései törvényességéről sem itélhet a ház plenuma. A részvénytársaság esetében ott van a rendes birőság. Lehetnek alkotmányok, melyek ily kivül álló birói fórumot állapitanak meg a képviselőházi elnökkel szemben is. A magyar alkotmány ily fórumot nem ismer. És ezért a képviselőházi elnök intézkedései ellen sem felebbezés, sem revisió nincsen. Ez nem jelenti — mint láttuk — azt, hogy legibus solutus. Az elnök a házszabály parancsa alatt áll és felette más sanctio nincsen, mint a ház bizalmatlanságának politikai sanctiója, a melylyel szemben a házelnök magát gyakorlatilag fenn nem tarthatja. De igy legyen, vagy amugy: akár igazam van abban, hogy a ház elnöke felett biró nincsen, akár a másik felfogásnak van igaza, mely szerint maga a plenum a biró: annyi mindkét esetben bizonyos, hogy a házszabály a többségre nézve is *kötelező jogszabály*.

Van még egy harmadik védelme is a tételnek, hogy a házszabály nem volt kötelező a magyar képviselőház többségére nézve és ezért szabad volt azt megsérteni. Ezt a védelmet csak a kétségbeesés sugalhatta. Ez a védelem helyes prämissából indul, de veszett ugrással hamis conclusióra tér.

A helyes prämissa a következő:

A magyar képviselőház házszabályainak kötelező ereje azon a meghatalmazáson alapszik, melyet az 1848: IV. t.-cz. 15. §-a megadott, midőn rendeli, hogy «mindenik tábla magának rendszabályokat készit, melyekben a tanácskozás és szavazás módja

Digitized by Google

és rendje és általában véve a tábla belügye meg fog határoztatni.» Ez a meghatalmazás azt, hogy a képviselőház mily módon és mily rendben tanácskozzék, mi módon és mi rendben hozza a maga határozatait, a «tábla belügyének» jelenti ki. De azt, hogy a többség vagy a kisebbség akarata döntsön-e a házban: ezt nem jelenti ki a ház belügyének, ennek megállapitására a törvény meghatalmazása ki nem terjed: az, hogy a képviselőházban a többség akarata dönt, a magyar alkotmánynak alapköve, a melyen a képviselőház szabályai nem változtathattak. Ha tehát a képviselőház oly házszabályokat alkotott magának, mely megengedi, hogy a kisebbség a többség akaratának érvényesitését meghiusitsa: akkor az ilyen házszabály, mint a törvény meghatalmazásával ellentétben álló, magában semmis.

Ezt az okoskodást aláirom. Nem kételkedem benne, hogy ha a képviselőház maga oly szakaszt akarna iktatni házszabályaiba, mely kimondaná, hogy «mindenkinek szabadságában áll, hogy technikai obstrukczió által a vitát és határozathozatalt addig, a mig kedve tartja, kihuzza, vagy lehetetlenné tegye»: az ilyen határozat érvénytelen volna, mert ellentétben állna a törvény meghatalmazásával, mely a többségi elv érvényre jutása czéljából rendelte a házszabályok megalkotását. De a mi kérdésünk épen ez: *megengedi-e* az érvényben levő házszabály az obstrukcziót? És itt téved a czáfolt vélemény. Azt válaszolja: igen, a magyar képviselőház szabálya megengedi az obstrukcziót és épen ezért érvénytelen e házszabály és az elnök ez okból nincs e házszabályhoz kötve. Én ellenkezőleg azt felelem: a mondott házszabály *nem* engedi meg az obstrukcziót és épen ezért az elnök akkor, a mikor az obstrukczió czéljára a szót megtagadta, nem *megsértette* a házszabályt, hanem igaz intencziója szerint *alkalmazta*.

III.

Szembe kell még szállnom egy utolsó ellenvetéssel. Azt mondták, az én álláspontom odavezet, hogy minden tárgya-

Digitized by Google

lási rendbe valami *clotürfajtát* értelmezzünk bele. Ha szabadságában van az elnöknek, hogy a tárgyalást befejezettnek nyilvánitsa és az előjegyzett többi szónoktól a szót megtagadja: ezzel az elnök clotür-hatalma van elismerve. Pedig bizonyos igaz, hogy a clotür nem minden házszabály alkotó része és hogy különösen a magyar képviselőház szabályai a clotürt nem ismerik. A clotür, azt mondják, a tárgyalási jognak oly gyökeres korlátozása, hogy azt elimerni nem lehet, ha csak expressis verbis nincs benne a szabályzatban. Minthogy pedig az én értelmezésem végeredményben a clotürrel egyenlő: értelmezésem nyilvánvalóan hamis.

Ez az ellenvetés a clotür homályos fogalmával dolgozik. Az én álláspontom nemcsak nem egyenlő a clotürrel, hanem merő ellentéte. Clotür annyit jelent, mint a tárgyalás berekesztése, daczára annak, hogy még vannak, kik tárgyalni akarnának. Az én álláspontom azt jelenti: a tárgyalás bezárása az okból, mert már senki sincsen, a ki tovább akarna tárgyalni. Clotür annyit jelent mint: a tárgyalás bezárása. Az én álláspontom: az obstrukczió elzárása. Valamint obstruálni nem tárgyalást jelent, hanem a tárgyalás ellentétét: ugy az én álláspontom nem a tárgyalás megszüntetését jelenti, hanem az akadályok megszüntetését, melyeket az obstrukczió a tárgyalás utjába gördit. A clotür jogkorlátozás; az én álláspontom a jogtalanság korlátozása. Ezért a clotür csak ott van megengedve, a hol az kifejezetten elő van irva; az én álláspontom minden tárgyalásra talál, akár elő van irva expressis verbis a tárgyalási szabályzatban, akár nincs.

Hanem persze: ügyetlen vagy rosszakaratu elnök kezében az az ülésrendészeti hatalom, melyre egész okoskodásomat alapitom, a gyakorlatban tényleg clotürré fajulhat. Ha az elnök abban a téves hitben vagy ama szándékos ürügy alatt, hogy a feljegyzett szónokok nem tárgyalni akarnak, hanem obstruálni, rekeszti be a vitát: akkor az ülésrendészet köpenyege alatt valóságban a clotür bujkál. Megitélése annak, hogy az elnöknek ilyen intézkedése csakugyan az ülésrendészet terén maradt-e

Digitized by Google

vagy a clotür terére tévedt-e át, adott esetben nehéz lehet. E körül a kérdés körül forgó érdekes esetet döntött el a mult esztendőben a m. kir. Curia. Egy részvénytársasági gyülés határozatainak megtámadásáról volt szó. Egy részvényes zavarta a közgyülés tárgyalását azzal, hogy a vita tárgyával össze nem függő dolgokról beszélt és az elnök intéseit nem vette figyelembe. Ismételt figyelmeztetések után az elnök elvonta tőle a szót, még pedig nemcsak az akkor vita alatt volt tárgy tekintetében, hanem az ülésnek egész tartamára. A részvényes megtámadta a közgyülés határozatait azon a czimen, hogy az elnök ez intézkedése az ő szólásjogát megsértette. A Curia kimondta: az elnöknek joga volt megvonni a szót arra a tárgyra nézve, mely az illető intézkedés megtételekor vita alatt volt; de nem volt joga a szót az ülés későbbi tárgyaira nézve megvonni, mielőtt e kérdés későbbi tárgyalásakor is ki nem mutatta a részvényes, hogy szólás jogával ezek tekintetében is vissza akar élni. Ez az eset tanulságos. Mutatja először, hogy az a lehetőség, a melyről előadásomban szóltam, hogy t. i. az obstrukczió a parlamentből át fog csapni a magántermészetü ülésekre is, már is valósággá vált: már is beszélhetünk Magyarországon részvénytársasági obstrukczióról, valamint már törvényhatósági és községi ülési obstrukczióról is hallottunk. Másodszor azt mutatja ez az eset, hogy a kir. Curia elvileg elismeri a tárgyalási elnöknek azt a jogát, hogy megvonja a szót attól, a ki azt nem tárgyalás, hanem obstrukczió czéljából veszi igénybe. De mutatja harmadszor, hogy az elnök, kit az ilyen magaviselet érthetően felingerel, az ülésrendészet hatalmával könnyen tul is lőhet a czélon. Mert az a körülmény, hogy valaki a tárgyalás egyik pontjánál obstruál, még nem bizonyitja, hogy a tárgyalás többi pontjánál is obstrukczió czéljából akar felszólalni. Minden résztvevőnek a tárgyalás minden ujabb pontjánál uj meg uj felszólalási joga van; a későbbi tárgyalási pont az előbbivel szemben alia causa: ujabb tárgyalás, ujabb tárgyalási jogosultság, az előbbinél való obstruá-

Digitized by Google

lás nem lehet oka annak, hogy a második ügy tekintetében is elvonjuk a szót. Az elnöknek nem szabad ok nélkül obstrukcziót szimatolni. Ha mégis teszi és ez okból egyik-másik vagy az összes előjegyzett szónokoktól megtagadja a szót: akkor nem az ülésrendészet jogával élt, hanem valóságos clotür-hatalmat bitorolt.

Az ilyen visszaélés lehetősége arra a kérdésre vezet, vajjon *de lege ferenda* egy értelmesen szervezett clotür nem ajánlatosabb-e, mint az elnök discretiójára bizott ülésrendészeti hatalom? És e kérdésre magam sem habozom igennel felelni. Megbirálása annak ex æquo et bono, vajon egy elkeseredett ellenzék tárgyalás vagy obstrukczió czéljából huzza-e ki a vitát? többnyire kényes feladat. A legdrastikusabb esetekben, mint milyen a mult őszi obstrukczió volt, kétségtelenül beérhetni az ülésrendészeti joggal is. De előrelátható, hogy mi fogna történni, ha az általam vitatott nézet utat tör. Az obstruáló párt ez esetben óvakodni fogna attól, hogy obstruáló szándékát oly nyiltan és leplezetlenül hirdesse, ahogyan ezt a multban tette. Ugy tenne nyilván ezentul, hogy hivatalosan tiltakoznék az obstruálás szándéka ellen és «magas nivóju vitát» hirdetne, valóságban azonban derüre-borura obstruálna. A ténykérdés megitélése igy a jövőben még nehezebbé válna, mint a milyen eddig volt. Ha tehát az obstrukczionak a jövőben biztosan és elnöki visszaélés lehetősége nélkül akarjuk utját szegni, alig kinálkozik más mód, mint a *formalizált clotür. Formalizált* clotür alatt azt értem, melynek alkalmazása nem az elnök belátására van bizva, hanem bizonyos külső élesen körülirt feltételektől (a szónokok maximális száma, bizonyos felszólalások vagy viták maximális időtartama stb.) tétetik függővé. E feltételeket lehetőleg liberálisan kellene szabni, nehogy a tárgyalási szabadság csorbát szenvedjen. Mert a czél, a melyet ily uton biztositani kell, nem az, hogy a vitának *hamar* lehessen véget vetni, hanem az, hogy *egyáltalában* véget lehessen neki vetni. E czélt pedig, akár ülésrendészet, akár clotür révén, de el kell érnünk, ha a tárgyalási jog csődjét nem akarjuk.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOGÁLLAM

JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI SZEMLE.

Dr. Beck Hugó
curiai biró

Vargha Ferencz
koronaügyészi helyettes

Rohonyi Gyula
ügyvéd

Dr. Vavrik Béla
curiai tanácselnök

Dr. Vécsey Tamás
egyetemi tanár

közreműködésével szerkesztik

Dr. Baumgarten Nándor és Dr. Gyomai Zsigmond

főszerkesztő

Dr. Edvi Illés Károly.

E folyóiratnak immár IV. évfolyama — julius és augusztus kivételével — minden hónapban 5 iv terjedelemben jelenik meg. Állandóan a legkiválóbb irók közleményeit tartalmazza. Közöl *tudományos monografiákat és jogpolitikai tanulmányokat;* nagy súlyt helyez a **birói gyakorlat** kritikai ismertetésére, behatóan ismerteti a *külföldi törvényhozást,* a *külföldi judicaturát* és az *irodalmat.*

*

Megjelen évenként tizszer, julius és augusztus kivételével, minden hónap 1-én.

Előfizetési ára: Tiz füzet 16 korona, öt füzet 8 korona.
Egyes füzet ára 2 korona.

A GRILL-féle DÖNTVÉNYTÁR kéthetenként megjelenő folyóirattal együtt rendelve kedvezményes előfizetési ára: egy évre 22 kor. 40 fill., félévre 11 kor. 20 fill.

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapesten, IV. Havas-utcza 7.

Telefon 247. szám.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

Digitized by Google